

4. O'Mathúna D. P. Bioethics and biotechnology. *Cytotechnology*. 2007. Vol. 53, no. 1–3. P. 113–119. URL: <https://doi.org/10.1007/s10616-007-9053-8>

Надія ДРОБИК

*Перший проректор, доктор біологічних наук, професор,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
drobyk.n@gmail.com*

Святослав БУРИН

*Здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
svyrom_123@gmail.com*

ПРИРОДООХОРОННА ЦІННІСТЬ НАУКОВОГО ЗНАННЯ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ ЗБЕРЕЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ

Збереження біорізноманіття є одним із ключових завдань сучасної цивілізації, що набуває дедалі більшої актуальності в умовах глобальних екологічних криз. Масштабне знищення природних екосистем, зникнення видів та деградація середовищ існування – це не просто екологічні проблеми, а й виклики аксіологічного характеру, що ставлять під сумнів саму здатність людства відповідально управляти природними ресурсами. У цьому контексті питання про те, яку роль відіграє наукове знання у процесах охорони природи та збереження біорізноманіття, набуває принципового значення.

Природоохоронна наука як самостійна галузь знань сформувалась у ХХ столітті і сьогодні охоплює широкий спектр дисциплін: екологію, біологію збереження, ландшафтознавство, природоохоронну генетику тощо [1, с. 14]. Принципово важливою рисою цих наукових напрямів є їхня ціннісна орієнтованість: у центрі уваги перебуває не лише опис явищ, а й пошук способів запобігти незворотним втратам природного різноманіття. Саме тому природоохоронна наука є яскравим прикладом того, як наукове знання набуває аксіологічного виміру – воно спрямоване на захист тих об'єктів, які визнаються суспільством безумовно цінними.

На думку сучасних дослідників, цінність наукового знання у природоохоронній сфері визначається кількома взаємопов'язаними чинниками. По-перше, наука забезпечує об'єктивну інформаційну базу для прийняття управлінських рішень: без достовірних даних про стан популяцій, динаміку екосистем та загрози для окремих видів неможливо розробити ефективні

природоохоронні стратегії [2, с. 87]. По-друге, наукове знання виконує просвітницьку функцію, формуючи у суспільстві розуміння складності живих систем та усвідомлення людської відповідальності перед природою. По-третє, воно слугує основою для міжнародного співробітництва у сфері охорони довкілля, зокрема в рамках таких угод, як Конвенція про біологічне різноманіття (1992).

Водночас між науковим знанням та практикою збереження природи існує суттєвий розрив. Дослідники фіксують так звану «кризу впровадження» (implementation gap), коли наявні наукові дані не перетворюються на реальні управлінські дії через брак фінансування, політичної волі або неефективних механізмів трансляції знань [3, с. 205]. Ця проблема є особливо гострою в країнах із перехідними типами економіки, де екологічні пріоритети нерідко поступаються місцем економічним інтересам. Подолання вказаного розриву потребує не лише нових наукових розробок, а й переосмислення місця природоохоронних знань в системі суспільних цінностей.

Варто також наголосити на ролі традиційних та місцевих екологічних знань (ТЕК – Traditional Ecological Knowledge), які впродовж тисячоліть акумулювали досвід сталого природокористування. Сучасна природоохоронна наука дедалі частіше інтегрує ці знання у свої підходи, визнаючи їхню практичну та культурну цінність [4, с. 33]. Такий синтез наукового і традиційного знання відкриває нові можливості для збереження біорізноманіття та свідчить про те, що охорона природи є справою не лише академічних інституцій, а й усього суспільства.

Аксіологічний вимір природоохоронних знань особливо яскраво проявляється у концепції «природи заради природи» (intrinsic value), яка утверджує самоцінність живих організмів незалежно від їхньої корисності для людини [5, с. 48]. Ця ідея лежить в основі сучасної природоохоронної етики і прямо пов'язана з розумінням наукового знання як інструменту не лише пізнання, а й морального обов'язку. Наука не лише описує стан біорізноманіття – вона формує ціннісні орієнтири, які визначають ставлення людини до природи як до спільної спадщини.

Природоохоронна цінність наукового знання є багатовимірною. Вона виявляється у практичному забезпеченні охорони видів і екосистем, у формуванні суспільної відповідальності, у розвитку міжнародного екологічного права та у становленні нової природоохоронної етики. Перспективи збереження біорізноманіття значною мірою залежать від того, наскільки ефективно наукове знання буде інтегроване у систему суспільних цінностей і перетвориться з академічного надбання на реальний інструмент захисту природи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Primack R. B. Essentials of Conservation Biology. Sunderland : Sinauer Associates, 2014. 603 p.
2. Мазур О. Є. Наука як ціннісна система в умовах глобальних викликів. Філософські обрії. 2020. № 43. С. 82–94.
3. Rands M. R. W. et al. Biodiversity Conservation: Challenges Beyond 2010. Science. 2010. Vol. 329. P. 1298–1303.
4. Berkes F. Sacred Ecology: Traditional Ecological Knowledge and Resource Management. Philadelphia : Taylor & Francis, 1999. 232 p.
5. Rolston H. Environmental Ethics: Duties to and Values in the Natural World. Philadelphia : Temple University Press, 1988. 391 p.

Руслан СИМЧАК

*Кандидат хімічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
symchak@tnpu.edu.ua*

Олеся КРИЩКА

*Здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
olesiakrytska@gmail.com*

АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується загостренням екологічних проблем глобального рівня, що істотно впливають на умови існування та якість життя людей. У цих умовах особливого значення набуває екологічна освіта, ключовою метою якої є формування екологічно відповідальної особистості, здатної приймати обґрунтовані рішення та діяти відповідно до принципів сталого розвитку.

Разом із тим сучасна система освіти дедалі більше спрямовується не лише на засвоєння знань, а й на формування ціннісних орієнтацій. У зв'язку з цим проблему розвитку екологічної компетентності доцільно розглядати в контексті аксіологічного підходу, який зосереджується на формуванні ціннісного ставлення особистості до природи, суспільства та результатів власної діяльності.

У сучасному освітньому просторі екологічна компетентність є однією з ключових, необхідних для успішного функціонування в умовах глобальних екологічних викликів. Її формування є важливою складовою підготовки